

LIVIU RUSU – LITERARY WORK

Aurora Gheorghită

Phd Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: Liviu Rusu was known as a scientist with a vast culture, a refined connoisseur of aesthetics issues and Romanian and Universal literature, concerned with the development of research, the affirmation of Romanian cultural values, both in literature and theater and music. He organized and participated - in his own country but also abroad - at numerous scientific meetings, congresses in aesthetics and comparative literature and gave public lectures. His literary activity was initially directed towards psychology studies, followed by the renowned studies in the field of aesthetics.

Keywords: Liviu Rusu, aesthetics, psychology, innovation, vision

Liviu Rusu s-a remarcat ca om de știință, cu o cultură vastă, un rafinat cunoscător al problemelor esteticii și literaturii române și universale, preocupat de dezvoltarea cercetării, de afirmarea valorilor culturale românești, atât din domeniul literaturii, cât și din cel teatral și muzical. Nu în ultimul rând, a manifestat interes pentru promovarea valorilor literare, fiind și un neobosit traducător. A organizat și a participat atât în țară, cât și în străinătate, la numeroase reuniuni științifice, congrese internaționale de estetica și literatura comparată, a ținut conferințe publice, s-a manifestat în numeroase dezbateri polemice cu personalități ale vieții universitare și literare,

El s-a născut la 9 noiembrie 1901, în Sărmașu, și a murit la 17 decembrie 1985, la Cluj-Napoca. Tatăl său, Constantin Rusu, a fost preot, iar mama sa, Ema, s-a născut Turi. Primele trei clase primare le-a urmat în localitatea natală, între 1908-1911, iar clasa a IV-a a făcut-o la Liceul Evanghelic German din Bistrița (1911-1912), unde va studia și în ciclul gimnazial și în cel liceal, până în 1920. Și-a continuat studiile la Facultatea de Drept (1920-1921), apoi la Facultatea de Litere și Filosofie din cadrul Universității « Regele Ferdinand I » din Cluj (1921-1925). Își începe cariera universitară încă din timpul studenției, fiind numit în 1923 preparator, iar după absolvire, în 1928, devine asistentul renumitului psiholog Florian Ștefănescu-Goangă, la Institutul de Psihologie din Cluj. Teza de licență a fost « Selecția copiilor dotați ». Din 1928 este doctor în filosofie, specialitatea psihologie, la Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj. Între 1928-1929 face o specializare în Germania, la Leipzig, Berlin, Hamburg. Preocupările din domeniul psihologiei s-au materializat în studii publicate, între 1929-1939, în Revista de psihologie, în volume colective (L. Rusu, L. Bologa, N. Mărgineanu, Al. Roșca, D. Todoranu, Psihologia configurației, 1929) sau personale (Principiile de bază ale psihologiei aplicate 1929 și Problema orientării profesionale 1929). După o specializare la Paris (1933-1935), în 1935 își susține un doctorat în estetică, sub conducerea unei somități în materie, Charles Lalo, la

Universitatea Sorbona, cu teza principală *Essai sur la creation artistique. Contribution a une esthetique dynamique*, cea secundară fiind *Le sens de l'existence dans la poésie populaire roumaine*. Din 1938, este profesor titular de estetică la Facultatea de Filosofie și Litere din Cluj, de unde este înlăturat de noile autorități în 1948. Până în 1961, este bibliotecar, alături de Lucian Blaga, la Academia R.P.R., filiala Cluj, din acest an și până în 1971 este profesor, la Universitatea « Babeș-Bolyai » din Cluj-Napoca, în specialitatea Literatură universală și comparată. În perioada în care a fost bibliotecar a lucrat în paralel și la Institutul de Lingvistică al R.P.R., fiind cercetător în cadrul colectivului de literatura romană.

Debuta în 1925 în ziarul *Națiunea* din Cluj, cu critică literară. Formația sa de filosof, specializarea făcută la Paris, ca și cercetările inițiale din perimetrul psihologiei îl orientează pe Liviu Rusu definitiv spre domeniul esteticii, acesta devenind astfel, alături de Tudor Vianu, unul dintre puținii romani autori ai unui sistem estetic original, recunoscut ca atare și în străinătate. În calitate de estetician, a abordat o gama largă de teme și a scris numeroase lucrări: „Max Dessoir, estetician și filosof”, „*Essai sur la création artistique. Contribution a une esthetique dynamique.*”, (considerată lucrarea sa cea mai importantă și cunoscută, despre care au scris Charles Lalo, Charles Werner, Edgar de Bruyne, V. Feldman, B. Fondane, Hector Talvart, Eliot D. Hutchinson, Guillaume de Bricqneville, P. Panici, D. Z. Milacici, Henri Focillon, R Müller-Freienfels, J. Gantner, Wellek și Warren, Cesare Pavese, Mircea Mancaș, Petru Comarnescu), „*Estetica poeziei lirice*”, „*Logica frumosului*”, „*De la Eminescu la Lucian Blaga și alte studii literare și estetice.*” *Le sens de l'existence dans la poesie populaire romaine*, Paris, 1935.

În calitate de critic literar, Liviu Rusu a abordat cele două aspecte ale criticii: una care descoperă, explorând și valorificând într-un sens nou relieful existent al operei, și alta care inventează, adăugând operei alte dimensiuni prin accentuarea și dezvoltarea unor aspecte particulare. A publicat mai multe cărți de critică literară „*Goethe, câteva aspecte*”, „*Eschil, Sofocle, Euripide*”, „*Scrieri despre Titu Maiorescu*”, „*Eminescu și Schopenhauer.*” Dintre acestea, ultimele două sunt cele mai cunoscute și discutate. În controversata lucrare „*Eminescu și Schopenhauer*” Liviu Rusu discută despre studiul influențelor. Tema principală a lucrării este influența lui Schopenhauer în filosofia lui Eminescu. Examinarea cu atenție a unor valoroase creații eminesciene îl autorizează să afirme că poezia lui Eminescu conține contradicții care denotă o altă viziune asupra lumii decât cea susținută de Schopenhauer. În concluzie, Schopenhauer a influențat opera marelui poet, dar doar într-o anumită măsură. În „*Scrieri despre Titu Maiorescu*”, Liviu Rusu redactează un amplu memoriu-studiu, care a avut meritul de a determina reconsiderarea și revalorificarea operei și personalității maioresciene. Liviu Rusu spune despre Maiorescu: „acesta nu trebuie proslăvit, ba chiar zeificat, împotriva starilor de fapt, împotriva adevărului”. Autorul încearcă prin acest studiu să depisteze influențele filosofice suferite de critic.

I s-a acordat Premiul „Bogdan Petriceicu Hașdeu” al Academiei R.S.R., pentru volumul „*Scrieri despre Titu Maiorescu*” (1979), Premiul special al Uniunii Scriitorilor pe anul 1980. Liviu Rusu a colaborat la diverse publicații de cultură din țară și străinătate, a participat la importante congrese internaționale de estetică și literatură comparată, a ținut conferințe publice, s-a manifestat în numeroase dezbateri polemice cu personalități ale vieții universitare și literare. A fost membru titular al Academiei de Științe Sociale și Politice, membru în comitetul de redacție al revistei de literatură comparată *Lenau-Forum* (Viena), membru în „*Association internationale de littérature comparée*”. Membru post-mortem al Academiei.

Liviu Rusu, profesorul de estetică, a fost prezent la întemeierea „Cercului Literar de la Sibiu”. Doritor ca studenții săi să cunoască structurile de adâncime ale fenomenului teatral, și nu doar cele de suprafață, preluate de la cursuri, păreri generale despre actorie și genul dramatic, Liviu Rusu a avut ingenioasa idee de a realiza un cerc de teatru la care să participe studenții interesați. Dintre cei care vor pune în scenă *Heidelbergul de altădată* și *O scrisoare pierdută* se racolează membrii „Cercului Literar”. Astfel, Liviu Rusu are meritul de a iniția cercul – cenaclu: „Prietenii Seminarului de estetică”, în care se remarcă viitorii literați, acesta constituind un solid punct de pornire pentru cariera lor de scriitori.

Eminescu și Schopenhauer

În studiul “Eminescu și Schopenhauer” Liviu Rusu consemnează ideile schopenhaueriene evidente la Eminescu (negarea progresului și viziunea neantului : răul ca motiv al tentinței spre neființă ; egoismul , generator de minciuni ; viața ca spectacol de teatru , cu aceleași personaje dar cu măști diferite ; conștiința care nu arată realitatea în adevărata ei lumină ; lumea ca proiecție a eului personal) și afirmă ca Eminescu nu a fost așa de schopenhauerian deoarece în poeziile sale se regăsesc concepte contradictorii. Observațiile sunt semnalate prin numeroase exemple de poezii : Epigonii , Împărat și proletar , Scrisoarea III , Memento Mori , "Sărmanul Dionis , Cezara , Luceafărul.

Menționând poemul Călin , Liviu Rusu spune : “ Hotărât , cine reușește să prindă și să zugrăvească cu atâta atașament , cu o adeziune așa de elementar simțită , întregul freamăt al vieții, acela, în taințele cele mai autentice ale ființei sale, nu poate să fie un pesimist mohorât, un doritor sincer al neființei, un disprețuitor al vieții.”¹

Supremația răului la Eminescu nu are sensul extrem pe care acesta îl capătă în filosofia lui Schopenhauer, Eminescu fiind incomparabil mai uman, mai realist în artă și filozofie; răul social la acesta are un înțeles istoric. Eminescu fiind un romantic cu înclinații spre clasicism, nu-și neagă latura umanistă, însă la el remarcăm un umanism tragic, care oscilează între sentimentul vieții și „dorul nemărginit”.

Ideile filosofice schopenhaueriene au avut o covârșitoare importanță pentru opera eminesciană, dar acestea nu coboară întru nimic originalitatea poetului, care trebuie căutată numai în adevărul și energia lirismului

Eseu despre creația artistică. contribuție la o estetică dinamică

A apărut în trei ediții, prima *Essai sur la création artistique. Contribution a une esthétique dynamique* la Felix Alcan, Paris, în 1935. Cea de a doua ediție este tot în limba franceză și a fost tipărită la Editura Univers, București, 1972, fiind însoțită de o *Postfață* a autorului (12 p.). Singura ediție în limba română, până acum, a apărut în 1989, la Editura Științifică și Enciclopedică, în traducerea Cristinei Rusu, cu un extins și excelent studiu introductiv scris de Marian Papahagi.

Cartea a fost prezentată, ca teză de doctorat, la Sorbona, conducător științific fiind renumitul estetician francez Charles Lalo. Alături de teza secundară, “Le sens de l'existence dans la poésie populaire roumaine”, publicată tot atunci, la aceeași editură, “Eseu despre

¹ Liviu Rusu , *Eseu despre creația artistică. Contribuție la o estetică dinamică*. Studiu introductiv de M. Papahagi, traducere din lb. franceză: Cristina Rusu, București, 1989;

creația artistică” este, probabil, cea mai cunoscută, în orizont universal, carte de estetică scrisă de un autor român contemporan.

“Creația ca act primordial , față de care contemplarea nu poate avea decât rolul unui gest secund, este un asemenea fenomen original al artei și al esteticii. A merge la –sursele însăși ale forțelor creatoare , a descoperi un sens profund al operei de artă , iată ambiția autorului tezei despre creația artistică.”²

Liviu Rusu declară chiar din prima pagină că se află „în contradicție cu întreaga estetică tradițională”. Lui i se pare că mare parte din abordările anterioare au adoptat un punct de vedere „static” și nu „dinamic”. Totodată, „estetica tradițională” este contestabilă prin centrarea ei aproape exclusivă asupra operei (văzută ca „entitate independentă”) sau pe descrierea plăcerii și a contemplației estetice. Neglijarea problematicii creației artistice este „păcatul” comun, după el, chiar și al unei părți a esteticii contemporane. Prin urmare, propune o cunoaștere temeinică și sistematică a operei de artă, pornind de la creație, de la artist, „căci și acesta nu începe prin contemplare, ci prin a avea o atitudine creatoare”.³ Creația artistică este, deci, problema fundamentală a esteticii, din ea derivă atât explicarea, descrierea, cât și înțelegerea tuturor celorlalte probleme estetice. Creația are o dimensiune psihologică, dar aceasta trebuie să fie tratată în aspectul ei major, cel estetic. Punctul de vedere reprezentat de Liviu Rusu este anti – psihologist : “În ce ne privește , creația artistică nu ne interesează deloc ca o problema psihologică , ci ca o problemă estetică.”⁴ Nicolae Balota precizează ca interesul autorului nu se axează pe mecanismul psihologic al procesului de creație , „ci creația ca revelatoare a semnificațiilor operei de artă”.⁵ De fapt, ideea principală este aceasta: prin analiza sufletului artistului se poate ajunge la înțelegerea deplină și adecvată a „sufletului operei”, a structurii estetice a acesteia. Pentru a demonstra valabilitatea unei astfel de perspective. Liviu Rusu regândește fiecare din temele consacrate ale esteticii, precum: geneza esteticului și artei; originea formelor estetice; elementele implicate în creație; natura operei de artă; esența procesului de gustare și receptare estetică. Cartea este, astfel, structurată în patru părți: I. *Datele originare ale creației artistice*; II. *Factorii inconștienți sau potențiali ai creației artistice*; III. *Factorii conștienți sau actuali ai creației artistice*; IV. *Datele transsubiective ale creației artistice*.

Astfel , ideea centrală a autorului, în ceea ce privește geneza artei, este următoarea: creația artistică nu este o atitudine accidentală a omului, după cum nu este nici un lux, ci este o „formă de viață”. „Artistul creează pentru că nu poate altfel”. Nici una dintre teoriile care fie că explică arta nu i se par satisfăcătoare lui Liviu Rusu. În urma cercetării sale , rezultă că activitatea artistică nu poate fi redusă nici la „tendințe izolate ale sufletului”, nici la „activități inferioare”; ea este expresia eului original, nu a celui empiric, superficial; ea trezește „impulsurile originare” și le conferă acestora prin operă „valoarea și tranzacția fondului primordial al vieții”.

Opera de artă este un răspuns la întrebările chinuitoare care-l agită pe artist, ea fiind, totodată, și rezultatul unei atitudini fundamentale în fața lumii. Opera descoperă esența

²Nicolae Balotă , *Arte poetice ale secolului XX*, București, Editura Minerva, 1976, Ediția a IIa , București, Editura Minerva, 1997.

³ Ibidem , p.297

⁴ Op.cit. , p. 9

⁵ Nicolae Balotă , *Arte poetice ale secolului XX*, București, Editura Minerva, 1976, Ediția a IIa , București, Editura Minerva, 1997.

primordială a existenței omenești și exprimă o viziune despre lume, una cu valoare simbolică. Spiritualitatea care se descoperă prin creația artistică nu este supra-umană, ci intra-umană. El explică - printre altele - și existența diferitelor stiluri în artă.

Ideile din Eseu despre creația artistică. contribuție la o estetică dinamică sunt dezvoltate în *Estetica poeziei lirice* (Cluj, 1937) și amendate parțial în *Logica frumosului* (1946). “Și de această dată întâlnim intenția autorului de a fundamenta anumite categorii estetice, mergând la fenomenul original, la esențe, descoperind o bază existențială”.⁶ Fiecărui gen literar îi corespunde un anumit tip de frumos: frumosului simpatetic - genul liric, frumosului echilibrat - genul epic, frumosului anarhic - drama. În *Logica frumosului*, creației artistice îi ia locul frumosul în sensul de valoare estetică, acesta devenind obiectul central al esteticii lui Liviu Rusu. După încercarea de întemeiere a unei estetici dinamice pornind de la actul artistic din “*Essai sur la création artistique*”, “*Logica frumosului*” reprezintă schema unui sistem personal de estetică. În ceea ce privește titlul lucrării, autorul îl explică pornind, de la sintagma „logica frumosului” ce provine de la heracliticul *logos*, în sensul de „sinteză a normelor și a legilor inerente”, de „tendința intrinsecă a firii spre ordine” care este și una dintre caracteristicile frumosului. Liviu Rusu spune în primele pagini ale cărții sale: „După părerea noastră, frumosul este pur și simplu fenomenul estetic de bază, el formează obiectul esteticii. Revenim deci la vechea idee, că estetica este știința frumosului. Iar această concepție implică cu aceeași îndreptățire atât frumosul artistic, cât și frumosul natural.”⁷ Această lucrare are caracterul unei teorii a valorilor, având în centrul său frumosul ca valoare estetică prin excelență. În lucrarea din 1946, nu creația artistică este în postura de „problemă fundamentală”, ci frumosul (sinonim cu valoarea estetică) va fi considerat drept obiect central, universal al esteticii. Liviu Rusu este, alături de Tudor Vianu unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai esteticii românești

Venind spre estetică dinspre psihologie, Liviu Rusu a reușit să-și contureze o estetică cu caracter „sistematic” și „unitar”, viziunea acestuia plasându-se la confluența unei multitudini de orientări ideatice din prima jumătate a sec. al XX-lea. Biografia profesorului, istoricului literar, esteticianului, comparatistului și traducătorului Liviu Rusu (1901–1985) este impresionantă și, totodată, tulburătoare, dacă conștientizăm faptul că acest erudit cărturar, posesor a două doctorate, a fost îndepărtat, în fatidicul an 1948, din Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj.

Opera sa este rezultatul unor pasionante cercetări întreprinse în bibliotecile din România, dar și în cele din Occident, reprezentând, astăzi, autentice modele de interpretare și analiză estetică a operei lui Titu Maiorescu, Mihai Eminescu și Lucian Blaga. Istoricul literar și esteticianul Liviu Rusu a fost, în același timp, și un temut polemist, ce nu a ezitat să-și demonstreze, cu argumente temeinice, opiniile. Era format la școala germană de estetică, pe care o înțeleșese, o prețuisese și pe care o preda, cu devoțiune, la Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj, unde era profesor titular încă din anul 1938. Liviu Rusu, personalitate plurivalentă a culturii naționale, a intrat, azi, într-un nepermis con de umbră de unde se cuvine a fi recuperat și repus spre a-si ocupa binemeritatul loc în literatura română.

BIBLIOGRAPHY

⁶ Ibidem, p.321

⁷ Liviu Rusu, *Estetica poeziei lirice*, Cluj, 1937 (ed. II, București, 1944; ed. III, 1969);

1. Balota , Nicolae , *Arte poetice ale secolului XX*, Bucureşti, Editura Minerva, 1976, Ediția a IIa , Bucureşti, Editura Minerva, 1997.
2. Smeu , Grigore , *Istoria esteticii româneşti* , Editura Academiei Romane , vol I, 2008-2009
3. Lalo ,Charles , *Revue philosophique de la France et de l'étranger*, nr. 9-10, 1936;
4. Rusu , Liviu , *Eseu despre creația artistică. Contribuție la o estetică dinamică*. Studiu introductiv de M. Papahagi, traducere din lb. franceză: Cristina Rusu, Bucureşti, 1989;
5. Rusu , Liviu , *Estetica poeziei lirice*, Cluj, 1937 (ed. II, Bucureşti, 1944; ed. III, 1969);
6. Rusu , Liviu , *Logica frumosului*, Cluj, 1946 (ed. II, Bucureşti, 1968);
7. Rusu , Liviu *Eminescu și Schopenhauer. Avec un résumé en français*, Bucureşti, 1966;